

GRECKA I RZYMSKA TERMINOLOGIA NA OKREŚLENIE STOPNIA POKREWIEŃSTWA

ARTUR TUROWSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

GREEK AND ROMAN KINSHIP TERMINOLOGY. The article presents the lexical variety of terms defining the degrees of kinship, as well as the syntactic methods of its expression in Latin and Ancient Greek. The three basic methods defining the degrees of kinship found in ancient texts are the syntax of genitive *originis*, genitive *possessoris* and the word-formation (lexical method). The first two are the simplest methods of describing kinship and are based on complement syntax. The third of these methods, the lexical method, is closely related to Athenian and Roman legislation, which required more precise determination of affinity in the context of the widely understood inheritance – the Greek *anchisteía* and the Roman *hereditas*. The article presents the differences between Latin and Greek vocabulary as well as their wealth of meanings. The author also draws attention to the etymology of selected words, which formed the core for the creation of new words.

Keywords: *Roman and Greek kinship terminology, kinship terms, affinity, relatives, inheritance*

Każdy językoznawca zgodnie przyzna, że o bogactwie poszczególnych języków w znacznej mierze świadczy bardzo rozbudowana leksyka, której potencjału, z racji jej wyjątkowej złożoności semantycznej, przeciętni użytkownicy w pełni nie wykorzystują. I choć w całej swej wielowymiarowości znaczeń mowa obnaża skomplikowanie i wielomodułowość, to jednak mimo wszystko dąży do ekonomiczności, dopuszczając w codziennym użyciu nie tylko proste konstrukcje składniowe, lecz także określone słownictwo o dużej frekwencji występowania, powodowanej, rzecz jasna, prostotą, a co za tym idzie brakiem błędów w komunikacji. Istnieją jednak wyjątkowe przypadki, w których ekonomiczność nie ma prawa bytu. Jedną z takich okoliczności jest bez wątpienia bardzo złożona, wieloelementowa genealogia, która w pewnym momencie tworzenia drzewa rodziny, zmusza do posługiwania się konkretną terminologią. Bez niej zaś konieczne jest bardzo opisowe prowadzenie dyskursu. W niniejszym artykule autor postara się ukazać w jaki sposób, tak aby unikać nieporozumień, korzystali z języka starożytni Rzymianie i Grecy. Nie ma konieczności

przedstawiania tego, jak bardzo zawiła była genealogia starożytnych. Wystarczy sięgnąć do mitów. Najbardziej interesująca, w kontekście ekonomicznej prostoty i przejrzystości w opisowej charakterystyce relacji między poszczególnymi krewnymi, jest *Bibliotheké*, której autorstwo przypisuje się Apollodorosowi z Aten, uczonemu greckiemu z II wieku p. n. e. Dzieło to, choć przetrwało pod nazwiskiem tego filologa, geografii i znawcy mitów, zostało napisane prawdopodobnie w I lub II wieku n. e. (Britannica [www](http://www.britannica.com)). Zawiera ono szczegółowe rodowody bogów i herosów, a także legendarnych postaci. W antycznych tekstach można zidentyfikować trzy sposoby na określanie stopni pokrewieństwa. Są to:

- *genetivus originis*
- *genetivus possessoris*
- sposób leksykalny (słowotwórczy)

W dziele przypisywanym Apollodorosowi występują dwie pierwsze z wyżej wymienionych, proste metody bazujące na składni przypadku. *Genetivus originis*, inaczej zwany genetiwem pochodzenia, podobnie jak łaciński *ablativus originis*, oznacza pochodzenie. *Genetivus possessoris*, tj. *genetivus* „posiadacza” oznacza z kolei osobę, do której ktoś lub coś należy w jakimkolwiek sensie¹.

Apollodoros nie stroni od bardzo częstego użycia obydwu rodzajów wspomnianych genetiwów. W zasadzie *Bibliotheké* jest zbiorem mitów opierającym się głównie na genealogii z uwzględnieniem dość szczegółowych więzi ludzkich relacji, które są eksplikowane przez najprostsze z możliwych opisowych sposobów systematyzacji. W przedstawionym poniżej fragmencie znaleźć można składnię *genetivus originis* w funkcji przydawki rzeczownikowej dopełniaczowej.

Θεστίω δὲ ἐξ Εὐρυθέμιδος τῆς Κλεοβοίας ἐγένοντο θυγατέρες μὲν Ἀλθαία Λήδα Ὑπερμνήστρα, ἄρρενες δὲ Ἴφικλος Εὐίππος Πλήξιππος Εὐρύπυλος².

Thestiosowi zaś ze związku z Eurythemis, córką Kleoboi, narodziły się córki Althaja, Leda, Hypermnestra oraz synowie Ifiklos, Euippos, Pleksippos i Eurypylos³.

Kluczowy jest tutaj wyraz τῆς Κλεοβοίας, który świadczy o użyciu najprostszego z możliwych wariantów charakterystyki relacji, i dosłownie oznacza „zrodzona z Kleoboi”, „córka Kleoboi”. Warto zauważyć, że składnia *genetivus originis* w swojej ścisłości i zwięzłości

1 Auerbach & Golias 2000: 269, 279.

2 Apollodorus 1921: *Bibl.*, I, 7, 10.

3 Przeł. A. Turowski.

pomija, tzw. wspólnorodzajowy, rzeczownik *παῖς* lub *θυγατήρ*, który w tym przypadku oznaczałby wskazywaną przez tę funkcję greckiego dopełniacza relację w linii matka – córka. Znamienne dla tego rodzaju wyrażania stopnia pokrewieństwa, genetiwu *originis*, jest to, że najczęściej występuje przy czasowniku *γίγνομαι* – staję się, rodzę się. Nieco inaczej jest w przypadku *genetivus possessoris*. Przy nim bowiem czasownik ten raczej nie występuje:

οἱ δὲ συνελθόντες ἐπὶ τὴν τοῦ κάπρου θήραν ἦσαν οἷδε: Μελέαγρος Οἰνέως, Δρύας Ἴρεος, ἐκ Καλυδῶνος οὔτοι, Ἴδας καὶ Λυγκεὺς Ἀφαρέως ἐκ Μεσσήνης, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης Διὸς καὶ Λήδας ἐκ Λακεδαιμόνος, Θησεὺς Αἰγέως ἐξ Ἀθηνῶν, Ἄδμητος Φέρητος ἐκ Φερῶν, Ἀγκαῖος καὶ Κηφεὺς Λυκούργου ἐξ Ἀρκαδίας, Ἰάσων Αἴσονος ἐξ Ἴωλκοῦ, Ἴφικλῆς Ἀμφιτρύωνος ἐκ Θηβῶν, Πειρίθους Ἰξίονος ἐκ Λαρίσης, Πηλεὺς Αἰακοῦ ἐκ Φθίας, Τελαμῶν Αἰακοῦ ἐκ Σαλαμῖνος, Εὐρυτίων Ἄκτορος ἐκ Φθίας, Ἀταλάντη Σχοινέως ἐξ Ἀρκαδίας, Ἀμφιάραιος Οἰκλέους ἐξ Ἄργους: μετὰ τούτων καὶ οἱ Θεστίου παῖδες⁴. Ci oto byli tymi, którzy przybyli zapolować na dzika: Meleagros, syn Oineosa, Dryas, syn Aresa, obydwaj z Kalidonii, Idas i Lynkeus, synowie Afareusa z Messene, Kastor i Polideukes, synowie Dzeusa i Ledy z Lacedemonu, Tezeusz, syn Aigeusa z Aten, Admetos, syn Feresy z Ferai, Ankaios i Kefeus, synowie Likurga z Arkadii, Jazon, syn Ajzona z Jolkos, Ifikles, syn Amfitiriona z Teb, Peirithius, syn Iksiona z Larisy, Peleus, syn Ajaksa z Fthyi, Telamon, syn Ajaksa z Salaminy, Eurytion, syn Aktora z Fthyi, Atalantes, syn Schoineosa z Arkadii, Amfiaraos, syn Oikleusa z Argos, a wraz z nimi, synowie Thestiosa⁵.

W powyższym przykładzie, oprócz formy zastosowania *genetivus possessoris*, można zauważyć na jak ogromną skalę był on wykorzystywany. W *Bibliotheké* nie brakuje tak długich jak ten genealogicznych schematów, które mimo swojej przejrzystości i klarowności, na dłuższą metę, podczas korzystania z tej metody, mogą okazać się trudne do zrozumienia i zagmatwane. W toku prowadzenia narracji użycie tych prostych metod na określenie stopni pokrewieństwa jest jak najbardziej zasadne. Problem pojawia się w przypadku konieczności zapamiętania wszystkich protoplastów rodów i określenia ich wzajemnych relacji.

Ponieważ *Bibliotheké* powstała w I lub II wieku naszej ery, możnaby domniemywać, iż poszczególne słowa wyszły z użycia, stąd też zastosowanie prostych składni przypadku. Należy jednak zwrócić uwagę przede wszystkim na indywidualny styl prawdopodobnego autora, który nie musiał znać specyficznego słownictwa, wiążanego często z terminologią prawniczą i dziedziczeniem. Wydaje się zatem, że kategorię diachronii w kontekście konkretnego wskazywania pokrewieństwa należy odrzucić. Dlaczego? Dlatego, że głównym kryterium jest tutaj rodzaj tekstu. Podobnych składni genetiwu używał przecież Homer w okresie archaicznym i Ksenofont w okresie klasycznym.

4 Apollodorus 1921: *Bibl.*, I, 8, 2.

5 Przeł. A. Turowski.

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος(...)⁶

Przebiegła córka Atlasa(...)⁷

Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κῦρος⁸.
Ze związku Dariusza i Parysatydy rodzą się dwaj synowie, starszy Artakserkses i młodszy Cyrus⁹.

W pierwszym przykładzie pojawia się *genetivus possessoris*, w drugim natomiast *genetivus originis*. Tak częste użycie w greckich tekstach składni genetiwu nie świadczy wcale o tym, że język starogrecki nie posiadał w tym zakresie rozbudowanego słownictwa, wręcz przeciwnie istniało mnóstwo specjalistycznych wyrazów. Dlaczego zatem z nich nie korzystano? Jediną słuszną odpowiedzią wydaje się być fakt, iż wspomniana wielokrotnie w artykule leksyka powstała na potrzeby sporów natury prawnej i dotyczyła usystematyzowania stopni pokrewieństwa w linii dziedziczenia. A zatem była *sui generis* prawnym żargonem. Nieco inaczej jest w języku łacińskim. Tam również mamy do czynienia ze składnią *genetivus possesivus*, z tą tylko różnicą, że ten dopełniacz dzierżawczy wymaga zazwyczaj dodatkowego wyrazu dookreślającego. Można to zauważyć choćby w *De viris illustribus* Neposa.

Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis¹⁰.

Alcybiades, syn Kliniasa, Ateńczyk¹¹.

Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barca, Karthaginiensis (...)ⁱ²

Hamilkar, syn Hannibala, o przydomku Barka, Kartagińczyk¹³.

Szczegółowe wskazywanie stopnia pokrewieństwa w tekstach łacińskich występuje z większą częstotliwością niżli w tekstach greckich. Ponieważ nie są to teksty prawnicze, przyczyny wypadaloby szukać raczej w rzymskim pragmatyzmie niż w braku wykorzystania możliwości składniowych języka łacińskiego. W języku starogreckim sposób leksykalny, bazujący na słowotwórstwie, pojawia się w przypadku prawodawstwa i tekstów prawniczych. Powodowane to było oczywiście kryteriami łatwej, nienastręczającej trudności identyfikacji stopni pokrewieństwa, które były bardzo istotne z perspektywy tzw. *anchisteía*. *Anchisteía* (ἀγχιστεία) dotyczyła najbliższych relacji rodzinnych. Brała ona pod uwagę między innymi takie aspekty jak dziedziczenie czy nawet obowiązek wniesienia oskarżenia przed sąd przez rodzinę, której członek na przykład został zamordowany (Referenceworks wwww).

6 Homer 1919: *Od.*, I, 52.

7 Przeł. A. Turowski.

8 Xenophon 1961: *Anab.*, I, 1, 1.

9 Przeł. A. Turowski.

10 Nepos 1886: *Alc.*, I, 1.

11 Przeł. A. Turowski.

12 Nepos 1886: *Ham.*, I, 1.

13 Przeł. A. Turowski.

Z perspektywy niniejszego artykułu, najbardziej interesująca jest kwestia otrzymywania spadku w starożytności. To bowiem tłumaczy dlaczego istniało tak dużo specjalistycznego słownictwa w tym zakresie. Bardzo ciekawe jest to, że w starożytnej *polis* ateńskiej prawo dziedziczenia dotyczyło w pierwszej kolejności członków rodziny ojca, dając pierwszeństwo otrzymania spadku najpierw synom i ich męskim potomkom, a następnie ich córkom. Dopiero, gdy dana męska głowa rodziny posiadała tylko córki, wówczas dziedziczyło żeńskie potomstwo i jego dzieci¹⁴. Z dziedziczeniem w starożytnych Atenach sprawa nie była prosta, ponieważ, aby móc otrzymać spadek, trzeba było należeć do tzw. kręgu dziedziczenia, który określa *ἀγχιστεία*. Zatem w momencie zawarcia małżeństwa, dwie osoby, mąż i żona, nie były związane ze sobą więzami krwi. Stąd też małżonek nie miał *de facto* prawa dziedziczyć majątku po żonie, żona po małżonku. W starożytnej *polis* ateńskiej dziedziczenie odbywało się w relacji wspólny przodek / rodzice-potomstwo (Miller 1953: 46–52). Mąż mógł dziedziczyć po żonie w wypadku śmierci jej ojca, pod warunkiem, że nie miał on synów. Był to jednak przypadek szczególny, ponieważ kobieta ta, określana wówczas mianem *epikleros* (ἐπίκληρος), przejmowała majątek po ojcu tylko wtedy, gdy poślubiła swego *kúriosa* (κύριος), czyli męskiego krewnego pochodzącego z linii dziedziczenia określanej przez *ἀγχιστεία* (Ormand 2014: 61). Nie dziwi zatem fakt dlaczego słownictwo dotyczące stopnia pokrewieństwa było tak bardzo rozbudowane. Stąd też na określenie małżonka występuje wiele słów: *anér* (άνήρ – mąż), *gambrós* (γαμβρός – mąż, krewny, zięć), a także określenie *kedestés* (κηδεστής) oznaczające powinowatego, spowinowaczonego (Jurewicz 2000: 532). Warto nadmienić, iż większość słów z zakresu terminologii określającej pokrewieństwo to derywaty pochodzące od wyrazów: *patér* (πατήρ – ojciec), *hyiós* (υἱός – syn), *thygatér* (θυγατήρ – córka), *méter* (μήτηρ – matka), *adelfé* (ἀδελφή – siostra), *adelfós* (ἀδελφός – brat). I tak na przykład syn syna (wnuk) to *hyidoús* (υἱοῦς), czyli derywowana forma υἱός. Brat syna z kolei to *adelfidoús* (ἀδελφιδοῦς). Zaś syn córki (wnuk) to *thygatrídoús* (θυγατριδοῦς), lub córka córki (wnuczka) *thygatrídê* (θυγατριδῆ). Co ciekawe forma *hyionós* (υἱωνός), występująca obocznie do υἱοῦς, pochodzi najprawdopodobniej od rzeczownika *oiônós* (οἰωνός), który jest nazwą własną określonego gatunku ptaków związanych z auspicjami (CHS www).

Greckie słownictwo z zakresu stopni pokrewieństwa można podzielić na następujące kategorie / zbiory: pokrewieństwo ogólne, pokrewieństwo w linii bocznej oraz zstępni i wstępni. Poniżej znajduje się lista z wybranym słownictwem starogreckim dotyczącym kwestii dziedziczenia i stopnia pokrewieństwa¹⁵.

14 Blok 2017: 135. Zob. także: Just 2009: 61.

15 Zob. także: Bruun & Edmondson 2015.

Pokrewieństwo ogólne:

- γαμβρός – małżonek, krewny przez zawarcie małżeństwa; zięć, szwagier, synowa, szwagierka
- συγγενής, συγγονός – krewny (przez więzy krwi)
- ἀναγκαῖοι – krewni

Linia boczna:

- σύνβιος – małżonek, małżonka
- ἀδελφός – brat
- ἀδελφή – siostra
- δίδυμοι – bliźniaki
- γυνή – żona
- ἀνὴρ – mąż
- ἀνεψιός – kuzyn, bratanek (dziecko siostry)
- ἔκδοτος – narzeczona, narzeczony
- γαμβρός – szwagier (mąż siostry)
- πενθεριδῆς / πένθερος / πενθεριδεύς – szwagier

:

Wstępni:

- πατρή – ciotka (siostra ojca)
- τήθη – babcia (zarówno od strony ojca jak i matki)
- πάππος – dziadek
- μήτρως – wujek (brat matki)
- μήτηρ – matka
- τηθίς – ciotka (siostra matki)
- μητριά – macocha
- πατριός, κηδεστής – ojczym
- γονεύς, γεννητής – rodzic, krewny
- πατήρ – ojciec
- πατροποίητος / θρέψας – przybrany ojciec
- πάτρων, πατρῷος / πατραδελφός – wujek (brat ojca)
- πενθερός / γαμβρός – teść
- πενθερά – teściowa

Zstępni:

- θρεπτός, τρόφιμος – przybrane dziecko
- ἀνεψαδοῦς – kuzyn (dziecko siostry matki lub brata albo siostry ojca)
- θυγατήρ – córka
- προγονός – pasierb, zięć, synowa
- τεκνά, παῖδες – dzieci
- υἱός – syn
- θρεπτός – przybrany syn
- ἀδελφιδοῦς – bratanek (syn brata)
- γαμβρός – zięć
- ἔκγονος, υἱοῦς, θυγατριδοῦς – wnuk lub bratanek
- ἔκγονος, παιδὸς θυγατήρ, θυγατριδῆ – wnuczka lub bratanica, siostrzenica
- ἀνεψιά – kuzynka lub siostrzenica
- ἀνεψιός – kuzyn lub siostrzeniec
- ἀδελφιδοῦς – bratanek (syn brata)

W starożytnym Rzymie dziedziczenie było mniej skomplikowane. *Hereditas* opierała się głównie na woli zmarłego, który spisał testament. W przypadku braku testamentu automatycznie dziedziczyli najbliżsi członkowie rodziny, zaś w pierwszej kolejności ci, którzy pozostawali pod władzą głowy rodu, tzw. *paterfamilias*¹⁶. Rzymianie będąc jeszcze bardziej precyzyjni od starożytnych Greków – jeśli chodzi o słownictwo związane z pokrewieństwem – posiadali o wiele szerszy system leksykalny w tym zakresie. Podobnie jak ten grecki, można usystematyzować go w trzy kategorie¹⁷:

Pokrewieństwo ogólne:

- *adfinis* – małżonek, krewny przez zawarcie małżeństwa (zięć, szwagier, synowa, szwagierka)
- *cognatus* – krewny (więzy krwi)
- *necessarii* – krewni
- *propinquus* – krewny
- *proximus* – najbliższa osoba, o bardzo bliskim stopniu pokrewieństwa

¹⁶ Domingo 2017: 3–5. Zob. także: Reid & de Waal & Zimmermann 2015; Burdick 2004: 577.

¹⁷ Bruun & Edmondson 2015.

Linia boczna:

- coniunx – małżonka
- frater – brat
- gemina / gemella – bliźniaczka
- geminus / gemellus – bliźniak
- gemini – bliźniaki
- marita – żona
- maritus – mąż
- sobrinus – kuzyn, bratanek (dziecko siostry)
- soros – siostra
- sponsa – narzeczona
- uxor – żona

Wstępni:

- abavus – prapradziadek
- amita – ciotka (siostra ojca)
- anus – babcia
- atavus / abavus patris – praprapradziadek
- avia – babcia (od strony ojca i matki)
- avunculus – wujek (brat matki)
- avus – dziadek
- mater – matka
- matertera – ciotka (siostra matki)
- noverca – macocha
- novercus – ojczym
- parens – rodzic, krewny
- pater – ojciec
- pater adoptivus – przybrany ojciec
- patruus – wujek (brat ojca)
- proavus – pradziadek
- propatruus – brat pradziadka
- prosocer – dziadek żony
- socer – teść
- socra – teściowa
- vitricus – ojczym

Zstępni:

- abnepos – praprawnuk
- alumnus – przybrane dziecko
- consobrinus – kuzyn (dziecko siostry matki lub brata albo siostry ojca)
- filia – córka
- filiaster – pasierb
- filii / liberi – dzieci
- filius – syn
- filius adoptivus – przybrany syn
- filius fratris – bratanek
- gener – zięć
- nepos – wnuk lub bratanek/siostrzeniec
- neptis – wnuczka lub siostrzenica/bratanica
- nurus – synowa
- privigna – pasierbica
- privignus – pasierb
- progener – mąż prawnuczki
- pronepos – prawnuk
- proneptis – prawnuczka
- sobrina – kuzynka lub siostrzenica
- sobrinus – kuzyn lub siostrzeniec
- sororis filia – siostrzenica

Na podstawie powyższych przykładów można zauważyć, że wiele z greckich słów ma bardzo rozbudowaną semantykę, która z pewnością jest niekiedy dość niejednoznaczna. Jedyne co pomaga w zrozumieniu określonego znaczenia to kontekst użycia wyrazu. Wbrew pozorom, mimo, że łacina zdaje się być bardziej logicznym językiem, to właśnie greka bardziej precyzyjnie wyraża ludzkie myśli. Leksyka określająca relacje rodzinnego pokrewieństwa jest rozbudowana w obu językach. W grece jest ona nieco mniej liczebna, ale to wszystko za sprawą skondensowanej semantyki, która w zupełności wystarcza *anchisteii*. Znaczenie większości łacińskich słów jest mniej złożone niż wyrazów greckich, stąd też można przypuszczać dlaczego w obiegu funkcjonuje ich więcej. Nie tylko to jednak zdaje się być powodem. Za przyczynę takiego stanu rzeczy można uznać również bardziej skomplikowany i złożony system prawa. Z większości jego zasad korzysta do dziś niejeden kraj mający korzenie własnej kultury w antyku. Studia nad antycznymi językami pozwalają lepiej zrozumieć zjawiska zachodzące dziś w językach wernakularnych, które bazują przecież na

starożytnych schematach składniowo-gramatycznych, co jest z kolei konsekwencją dawnych kontaktów językowych między barbarzyńcami a Grekami i Rzymianami.

Niniejszy artykuł miał na celu ukazanie zróżnicowania leksykalno-słowotwórczego w opisie i charakterystyce stopni pokrewieństwa między członkami rodziny. Jest on wstępem do szerszych badań komparatystycznych z zakresu bardzo interesującej terminologii opisującej rodzinne relacje w różnych językach.

BIBLIOGRAFIA

- Apollodorus 1921:** Apollodorus. *The Library*. English Translation by Sir James George Frazer, Vol. II., Harvard University Press, 1921.
- Auerbach & Golias 2000:** Auerbach, Marian & Golias, Marian. *Greek Grammar*. Warsaw: PWN, 2000.
[In Polish: Auerbach, Marian & Golias, Marian. *Gramatyka grecka*. Warszawa: PWN, 2000.]
- Blok 2017:** Blok, Josine. *Citizenship of Classical Athens*. Cambridge University Press, 2017.
- Britannica www:** www.britannica.com/biography/Apollodorus-of-Athens (accessed 12.06.2018).
- Bruun & Edmondson 2015:** Bruun, Ch. & Edmondson, J. *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*. Oxford, 2015.
- Burdick 2004:** Burdick, William L. *The Principles of Roman Law and Their Relation to Modern Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2004.
- CHS www:** www.chs.harvard.edu/CHS/article/display3916 (accessed 15.06.2018).
- Domingo 2017:** Domingo, Rafael. *The Roman Law of Succession. An Overview*. University of Navarra 2017, on-line ed.: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2989061 (published 19.06.2017).
- Homer 1919:** Homer. *The Odyssey with an English Translation*. Ed. by A. T. Murray. Vol. II. Harvard University Press, 1919.
- Jurewicz 2000:** Jurewicz, Oktawiusz. *Greek-Polish Vocabulary*. Vol. I. Warsaw: Sub Lupa, 2000.
[In Polish: Jurewicz, Oktawiusz. *Słownik Grecko-Polski*. Tom I. Warszawa: Sub Lupa, 2000.]
- Just 2009:** Just, Roger. *Women in Athenian Law and Life*. New York: Routledge, 2009.
- Miller 1953:** Miller, M. "Greek Kinship Terminology." *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 73 (1953): 46–52.
doi: 10.2307/628235.
- Nepos 1886:** Nepos Cornelius. *Vitae*. Ed. by Fleckeisen, Albert. Leipzig: Teubner, 1886.
- Ormand 2014:** Ormand, Kirk. *The Hesiodic Catalogue of Women and Archaic Greece*. Cambridge University Press, 2014.
- Referenceworks www:** www.referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-paully/anchisteiaie120850 (accessed 15.06.2018).
- Reid & de Waal & Zimmermann 2015:** Reid, Kenneth & de Waal, Marius & Zimmermann, Reinhard. *Comparative Succession Law: Volume II: Intestate Succession*. Oxford University Press, 2015.
- Xenophon 1961:** Xenophon. *Xenophontis opera omnia*. Vol. 3. Oxford: Clarendon Press, 1961.